

УДК 179.3:343.58(045)

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2022.3-4-4.3>

Єфанова Є. В.,

аспірантка кафедри теорії та історії права та держави

Інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-0417-816

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ТА ЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

ANIMAL CRUELTY: PHILOSOPHICAL-LEGAL AND ETHICAL-LEGAL ANALYSIS

З плином часу тварини набувають нового статусу і у людей виникає все більше питань щодо їх охорони та захисту від жорстокого поводження. Тварина сьогодні – це член родини, розумна істота, яка має взаємну емоційну прив'язаність з людиною, а тварина вчора це – власність, але на щастя дане поняття відійшло у минуле.

Розуміючи зміни у менталітеті українців, вплив етичних та гуманістичних норм щодо належного ставлення до тварин, необхідність юридичної охорони та захисту тварин, законотворець вирішив не відставати та почав робити певні кроки на зустріч суспільству, а саме приймає нормативно-правові акти національного значення, а також ратифікує міжнародні норми, які регулюють питання жорстокого ставлення до тварин.

Питання захисту тварин від жорстокого поводження цікавить багато науковців в різних сферах: теорії та соціології права – В.В. Костицький, П.М. Рабінович; екологічного права – А.П. Гетьман, Н.Р. Кобецька, В.В. Костицький, С.М. Кравченко; кримінального права – І.А. Головка, В.С. Мірошниченко, А.О. Данилевський, О. Шуміло; адміністративного права – Н.С. Бондаренко, В.О. Морозова; міжнародного права – Н.І. Зубченко, О.І. Буткевич, Т.Р. Короткий та ін.

Проте залишається ряд не вирішених проблем, таких як: колізії міжнародних та національних норм, відсутність чіткої термінології в даному питанні, лише частково системоуправління органами державної влади, непрацюючі інструменти юридичної відповідальності та інші.

Тому метою роботи є філософсько – правовий та етико – правовий аналіз жорстокого поводження з тваринами, дослідження змін у цьому питанні та внесення пропозицій щодо покращення та усунення недоліків даної проблеми.

Ключові слова: тварина, жорстоке поводження з тваринами, права тварин, гуманне ставлення, насильство, жорстокість.

Over time, animals acquire a new status and people have more and more questions about their protection and protection from cruelty. An animal today is a member of the family, an intelligent being that has a mutual emotional attachment with a person, and an animal yesterday was property, but fortunately this concept has become a thing of the past.

Understanding the changes in the mentality of Ukrainians, the influence of ethical and humanistic norms regarding the proper treatment of animals, the need for legal protection and protection of animals, the legislator decided to keep up and began to take certain steps to meet society, namely, he adopts normative legal acts of national importance, as well as ratifies international norms that regulate the issue of harsh treatment of animals.

The issue of protecting animals from cruelty is of interest to many scientists in various fields: of theory and sociology of law – V.V. Kostytsky, P.M. Rabinovych; of environmental law – A.P. Hetman, N.R. Kobetska, V.V. Kostytsky, S.M. Kravchenko; criminal law – I.A. Golovko, V.S. Miroshnychenko, A.O. Danylevsky, O. Shumilo; of administrative law – N.S. Bondarenko, V.O. Morozova; international law – N.I. Zubchenko, O.I. Butkevich, T.R. Korotkyi et al.

However, a number of unresolved problems remain, such as: collisions of international and national norms, lack of clear terminology in this matter, only partial system management by state authorities, non-working instruments of legal responsibility, and others.

Therefore, the purpose of the work is a philosophical-legal and ethical-legal analysis of the cruel treatment of animals, the study of changes in this issue and the introduction of proposals to improve and eliminate the shortcomings of this problem.

Key words: animal, cruelty to animals, animal rights, humane treatment, violence, cruelty.

На сьогоднішній день проблема захисту тварин від жорстокого поводження на жаль є дуже актуальною в суспільстві, і актуальна вона тому що частіше відбувається незаконне, жорстке, ганебне відношення до тварин і воно має такий масштаб,

що не звернути на цю проблему увагу вже просто неможливо.

Хоча раніше, наприклад в Стародавньому світі тварина не потерпала від жорстоких дій людини, навпаки, тварина була на одному рівні з людиною.

Варто зазначити, що велика кількість відомих філософів і духовних вчителів зазначали, що основою для моральності людства і суспільства є гуманне поводження з тваринами.

Зокрема, пророк Мухаммед, наголошував на необхідності захисту тварин від нападу людей; Будда, наполягав на принципі неспричинення шкоди іншим живим істотам; Піфагор та Плутарх за основу морального, адекватного поводження людини брали гуманне ставлення до тварин; а Святий Франциск Ассізьський казав, що тварини йому як браття та сестри [4, с. 329–331].

Взагалі вчені поділяються на дві групи, дві основні концепції поводження з тваринами. Суть першої полягає в наданні тваринам певного переліку прав. Більш радикальні прихильники даної теорії зазначають, що тварини взагалі не повинні розглядатись як об'єкти власності, не можуть бути використані в будь-яких наукових експериментах, адже вони не дають на це згоду. Менш радикальні вважають, що просто необхідно створити більш-менш комфортні умови для утримання тварини.

Друга концепція ґрунтується на тому, що тварини не можуть мати права, так як в них не закладено поняття моральності, а отже вони не можуть бути суб'єктом будь-якого суспільного договору. Представники даної групи найчастіше є послідовниками теорії І. Канта, який зазначав, що жорстокість по відношенню до тварин шкодить, в першу чергу самій людині. В цілому у світі сприйнята остання концепція, яка знайшла відображення і в законодавстві України.

Важливо зазначити, що законодавство ґрунтується на етико-філософських здобутках, однак в першу чергу враховує сучасну громадську думку щодо зазначеної проблеми. Тому що сучасна етико-філософська думка щодо проблеми поводження із тваринами йде попереду діючого законодавства у сфері охорони та захисту тварин. Аналіз сучасної концепції прав тварин передбачає виявлення етико-правових ідей, що стали передумовою нормативної регламентації забезпечення благополуччя тварин та їх захисту від жорстокого поводження, як на національному, так і на міжнародно-правовому рівнях.

В 20 столітті потреба охорони та захисту тварин від жорстокого поводження була визнана на міжнародному рівні і наразі можна відокремити декілька аспектів, на які спирається сучасна міжнародна нормотворчість задля врегулювання питання захисту тварин від людей.

До таких аспектів належать: правила по утриманню, придбанню і розведенню тварин; поводження та утримання фермерських тварин; правила поводження із тваринами, що використовуються в науково-дослідних цілях; захист домашніх тварин від жорстокого поводження; правила та умови транспортування тварин; регулювання правил та умов, відповідно до яких здійснюється зниження чисельності безпритульних тварин [3, с. 572–577].

Дані принципово важливі моменти для тварин врегульовані чотирма міжнародно-правовими актами, що дали поштовх для розвитку українського національного законодавства в сфері охорони і захисту тварин, а саме:

– Європейська конвенція про захист тварин при міжнародному перевезенні 1968 р. (була переглянута в 2003 р.);

– Європейська конвенція про захист тварин, які утримуються/ тримаються на фермах 1976 р.;

– Європейська конвенція про захист хребетних видів тварин, що використовуються для експериментів та інших наукових цілей 1986 р.;

– Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1987 р.

Згодом і Україна стала на шлях етично-морального відношення до тварин і закріпила це на законодавчому рівні. Так, на даний момент питання нормативно-правового закріплення гуманного ставлення до тварин в Україні регулюється:

– Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження»;

– Кримінальним кодексом України,

– Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Також в цьому питанні не менш значну роль відіграють загальні нормативно-правові акти:

– Закон України «Про тваринний світ»;

– Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»;

– Закон України «Про ветеринарну медицину»;

– Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення від інфекційних хвороб», які передбачають, що суспільство забезпечує гуманне поводження зі свійськими та дикими тваринами.

Законодавством України закріплено визначення деяких понять, наприклад, тварин, диких та домашніх тварин, а також визначено, що таке гуманне ставлення та жорстоке поводження з тваринами [1, с. 9–14].

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» гуманне ставлення – це дії, що відповідають вимогам захисту тварин від жорстокого поводження й передбачають доброзичливе ставлення до тварин, сприяння їх блага, покращення якості їх життя.

В свою чергу, жорстоке поводження – це знущання над тваринами, вчинене із застосування жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування тварин одна на одну, учинене з хуліганських мотивів [7, с. 230].

Поряд з українським визначенням у світі існують й інші. Так наприклад, Ф.Р. Асціоне говорить, що жорстке поводження – це «неприйнятна в суспільстві поведінка, в результаті якої особа умисно заподіює непотрібний біль, страждання, стрес і (або) смерть тварині».

А.Р. Фелтхаус і С.Р. Келлерт зазначають, що це «умисне, неодноразове і недоцільне заподіяння фізичної шкоди тварині у спосіб, який, швидше за все, призведе до серйозних каліцтв».

Г. Вермулен та Дж. С. Одендалл зазначають, що «дане діяння може відбуватись у формі дії або бездіяльності, тобто відсутності належного догляду за твариною».

Якщо говорити про домашніх улюбленців, то в українському законодавстві також врегульовані питання зобов'язань господарів щодо своїх тварин. Дані зобов'язання зазначені в статті 22 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», а саме передбачено, що: господарі повинні дбати про домашню тварину, надавши їй достатню для неї кількість їжі та води, надавати тварині можливість рухатись, спілкуватись з собі подібними, також господарі мають забезпечити намордник, повідку, які потрібні для прогулянки на свіжому повітрі. Також кожна домашня тварина має бути забезпечена нашійником з ідентифікуючими позначками, своєчасним отриманням ветеринарних послуг. До того ж, кожен господар зобов'язується повідомляти відповідні структури про нанесення твариною шкоди здоров'ю людини або іншій тварині [7, с. 230].

Що ж стосується юридичної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, то в Україні за це передбачено адміністративну (стаття 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення) та кримінальну (стаття 299 Кримінального кодексу України) відповідальність [5, с. 615].

Адміністративна відповідальність передбачена за знущання, завдання побоїв, фізичного болю, страждань, залишення напризволяще, порушення правил утримання тварин щодо однієї чи більше тварин, пропаганда жорстокого поводження з тваринами. Ці дії тягнуть за собою відповідальність у вигляді штрафу від 200 до 500 неоподаткованих мінімумів громадян, можливо з конфіскацією тварини, або арешт на строк до п'ятнадцяти діб, також можливий з конфіскацією тварини [8, с. 1122].

Кримінальна відповідальність настає за жорстоке поводження з тваринами, що належать до хребетних, в тому числі з безпритульними, порушення правил транспортування тварин, у випадку, якщо дані дії призвели до тілесних ушкоджень, каліцтва або смерті тварини, а також нацькування тварин одна на одну, якщо вчиняється з хуліганських або ж корисливих мотивів, до того ж настає за пропаганду, заклики до дій, які мають ознаки жорстокого поводження, і сюди ще можна віднести поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій. Відповідальність за дії, що передбачені Кримінальним кодексом України караються обмеженням волі на строк від одного до трьох років, позбавленням волі на строк від двох восьми років з конфіскацією тварини [9, с. 131].

Але на жаль, практика не завжди збігається з теорією. Довести жорстоке відношення до тварин дуже

складно, потрібна гарна, сильна, достовірна доказова база. А так як дана категорія справ відноситься до злочинів/проступків легкої тяжкості та суспільної небезпечності, то на жаль, працівникам правоохоронних органів, просто лінь займатися кропіткою роботою по зібранню доказової бази. А отже відсоток людей, які несуть юридичну відповідальність, саме юридичну, а не моральний осуд з боку суспільства наприклад, дуже і дуже мало. А це є великою прогалиною нашого законодавства [2, с. 53–61].

Також прошу звернути увагу, що законодавець у Кримінальному кодексі України чітко зазначає, що відповідальність наступає за спричинення шкоди тваринам, а саме безхребетним. Тобто, згідно з кодексом тільки за жорстоке ставлення до безхребетних тварин наступає кримінальна відповідальність, що також є великою прогалиною, та колізією з міжнародним правом, адже в Конвенціях не йдеться мова про якийсь конкретний вид тварин.

Таким чином, можна відмітити, що відношення до тварин з часом змінюється, наразі в сучасному світі можна помітити більш гуманне та етичне ставлення до тварин, як домашніх так і диких.

Це помічається й на законодавчому рівні, як у всьому світі на міжнародній арені, так і на національному українському рівні.

Наша держава зробила великий крок на зустріч толерантному, гуманному, мирному майбутньому і впровадила в своє законодавство моменти, що стосуються поводження з тваринами.

Але дана сфера залишається не ідеальною, адже ще не всі питання врегульовані в законодавстві, дуже багато існує протиріч з нормами міжнародного права.

Отже, вивчивши проблему жорстокого поводження з тваринами, пропоную наступне:

1) створити і прийняти певний план дій щодо ще більш гуманного відношення до тварин на рівні національного законодавства, і у відповідності відповідно до стандартів, прийнятих Радою Європи про захист тварин;

2) підписати та ратифікувати міжнародні документи про захист тварин;

3) розширити дію статті 299 Кримінального кодексу на всі види тварин, без будь-яких обмежень;

4) вдосконалити процедуру реагування поліції та інших уповноважених суб'єктів на факти жорстокого поводження з тваринами;

5) проводити інформаційні заходи як серед правоохоронців, так і серед населення, розказуючи їм про важливість охорони та захисту тварин в цьому світі.

Я переконана, що увага суспільства до проблеми жорстокого поводження з тваринами в сукупності із сталою державною політикою щодо її вирішення матимуть наслідком удосконалення законодавства та наближення відповідності теорії до практики, а отже і приближення до європейських демократичних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Вербіцька М. В. Юридична відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2014. Вип. 1. Т. 3. С. 9–14.
2. Вереша Р. В. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами (порівняльно-правовий аспект). *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Т. 11. № 1(29). С. 53–61.
3. Ворона В. А. Етико-правові аспекти законодавчого забезпечення захисту тварин. *Молодий вчений*. 2016. № 3(30). С. 572–577.
4. Грінченко О. О. Формування етичного ставлення до тварин: міжнародно-правовий та внутрішньодержавний аспекти. *Укр. часопис міжнародного права*. 2013. № 5(12). С. 329–331.
5. Кримінальна та адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами : монографія / Д. О. Калмиків, А. О. Данилевський. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. 615 с.
6. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21.02.2006р. № 3447-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27. Ст. 230.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради РСР*, 1984 р. Ст. 1122.
8. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.